

Lucio Colletti'nin Yazısı ve Stalinist Siyasal Anlayış Üzerine Notlar

Colletti, Batı Avrupa'daki resmî Komünist partilerin görüşlerine karşı çıkan Marksist aydınların en tanınmışlarından biri, ama birçok bakımdan da bu Marksist aydın tipinden ayrı özellikleri, ayrı bir anlayışı olan düşündürdü.

Sosyalist blok dışı ülkelerde resmî Komünist partilerine karşı çıkan aydınların ortak özellikleri Anti-Stalinist olmalarıdır. Colletti, bu yazısında aynı özelliğe sahip olduğunu yeterince açık biçimde gösteriyor. Ancak sözünü ettiğimiz aydın tipi Stalin'e karşı çıkarken onu Lenin'den ayırdetmez, Stalin dönemi uygulamalarını Leninist yorumun mantıklı bir sonucu, doğal ürünü olarak kabul eder. Stalin uygulamalarının eleştirisi, Lenin'in Marksizm yorumunu, katkıları da eleştirmekten, bunların Marksizmden sapma olduğunu kabul etmekten başlar.

Oysa Colletti böyle düşünmemektedir. Daha önce **Birikim**'de yayımlanan «Marksizm: Bir Bilim mi, Devrim mi?» yazısında farkedilebilir olan anlayışı, okuyacağınız yazıda daha da açık biçimde kendini gösterir. Yazarın daha sonra yayımlayacağımız Lenin'in «Devlet ve Devrim»i üzerine makalesi, onun Lenin'e verdiği olumlu değeri gösterdiği gibi, sanırım son derece dikkate değer bir Lenin yorumudur da. Colletti bu yazısında Leninist anlayışla onun Stalinist yorumu arasındaki farkı önemli bir sorunda, devlet ve demokrasi sorununda hayli yetkin bir biçimde açıklamaktadır.

Bütün bunlara karşın Colletti'nin Lenin yorumunda katılmadığımız noktalar var. Bunlardan biri, Lenin'in 1905 ve 1917 Sovyetleri karşısında ayrı tavırları olduğunu öne süren görüştür. Colletti, Lenin'in 1917 Sovyetine gerçek anlamını verdiği halde 1905 Sovyetine aynı önemi vermediğini söyler ve bunda Lenin hesabına bir hata görür. Aynı temayı daha sonra yayımlayacağımız bir diğer yazısında Lenin'in Devlet ve Devrim üzerine makalesinde de yinelemektedir. Bizce Colletti bu noktada yanılmaktadır. Ancak Lenin'in siyasal

anlayışını kavramak için son derece önemli olan bir konuyu, Colletti'nin sözünü ettiğimiz yazısını yayımladığımızda ele alacağız.

Şüphesiz Colletti'nin bu yazısında asıl ilgi çeken şey bu değil. Colletti bu yazısında, «Stalin Sorunu» diye bir sorunu bugüne değin tartışma gereği duymamış olan Türkiye Sosyalist Hareketi için hayli çarpıcı ve kolay kolay kabul edilmez gözükken bir Stalin eleştirisi yapıyor.

Colletti bu eleştirisinde birtakım olgular, kanıtlar da gösteriyor. Ancak bunlar bile, Türkiye Sosyalist Hareketindeki genel ve ortak yargılara göre Stalin'in bu denli ağır suçlamasına gerekçe olamayacak şeyler olarak yorumlanabilir. Çünkü her şeyden önce niçin bir Stalinizm eleştirisine gerek olduğu, böyle bir ihtiyacın gerçekten varolup olmadığı sorusu şimdiye değin sorulmuş bile değildir. Türkiye Sosyalist Hareketi tıpkı yukarıda tanımını yaptığımız Avrupalı aydın Marksistler gibi Stalin ile Lenin'i adeta özdeş, ilkinin ikincisinin bir devamı olarak gören bir anlayışa sahiptir. Nitekim Stalin'in birçok eseri, örneğin bir **Diyalettik Tarihî Materyalizm**'i, bir **Sosyalist Ekonominin Temel Meseleleri** bugün «Stalin aleyhtar» SBKP yanlılarının da temel eserler kategorisi içinde sayıp «eğitim» için kullandıkları kitaplardır.

Böyle bir durumda ortaya bir «Stalin sorunu» atmak anlamsız, başarısız kalmaya mahkûm bir iş olarak görülebilir. **Birikim**'in bu sayısındaki yazıların tümü, özellikle Türkiye Sosyalist Hareketinin niçin böyle bir sorunu ele almak zorunda olduğu, böyle bir ihtiyaç olduğu yargısını hiç değilse «makul karşılamamız» gerektiği düşüncesine vardırabilirse görevini yapmış demektir.

Colletti'nin Stalin üzerine söylediklerinin bir kısmı Stalin'in kişiliği ile ilgili, Colletti, burada Batı Avrupa aydınlarının «Avrupa merkezli» değer ölçülerinden kurtulamamış gözüküyor. Stalin'in entelektüel yapısı ile dönemin Sovyet toplumunun «kendi hakkındaki»

yarı ifade edilmiş yargılar arasında kurduğu paralellikler, tüm inandırıcı görünümüne karşın, karşı çıkılması gereken bir yaklaşım türüdür. Colletti'nin bütün analizinin önemli bir ögesi olmamakla birlikte bu yaklaşım, analize değer katmıyor, sakatlıyor ve ayrıca biraz dikkatle düşünülürse analizi ile varmak istediği amaçla da çelişiyor.

Colletti'nin yazısı tümüyle katıldığımız şu pasajla sona eriyor: «Marksizmin bin yıl sonra gerçekleşecek bir şey mi yoksa tarihe yeniden hayat verecek bir 'forseps'mi olduğuna biz karar vereceğiz.»

Şüphesiz aynı şey 1917'nin Bolşevikleri için de sözkonusudur. Onlar da böyle düşündükleri için Ekim Devrimi'ne «cesaret ettiler». Stalin de bu partinin bir üyesi, hem de başından beri bir üyesi idi. O da Colletti'nin bu yazısında anlattığı gibi, Rusya'daki devrimi bir Avrupa devrimine bağlı, bu sonuncuyu başlatacak şey olarak kabul ediyordu. Avrupa'da devrimin gerçekleşmeyeceğinin açıkça görüldüğü 1920'lerin ortalarına kadar Stalin'in bu umuda bel bağlamadığını gösteren bir kanıt yoktur.

Sovyet Devrimi'nin yalnız kalışı, Bolşeviklerin ikileme benzer bir durum ile karşı karşıya bıraktığı. Colletti, bu tarihi gerilim anında Bolşeviklerin kendilerini yalnız «devrim yapmamış» bir Avrupa ile değil, aynı zamanda karşı devrim eğilimlerinin hayli güç kazandığı ve bunların İtalya, Almanya gibi ülkelerde iktidar olduğu bir Avrupa ile çevrili durumda gördüklerini, bunun yoğun etkisini duyduklarını anlatıyor bu yazısında.

Bu durumda ortaya çıkan Troçki-Stalin çatışmasını kazanan Stalin'in şahsında Colletti, «Ana Rusya'nın değerlerini, Slavofil geleneğin su yüzüne çıkışını görüyor. Belirtilim ki Stalin döneminde, Sovyetler Birliği'nde Slavofil olarak nitelemesek bile Rus milliyetçiliği eğilimlerine belli bir prim verildiği ortadadır. Colletti'nin bunları vurgulaması tamamen yerindedir.

Bunlar kesinlikle eleştirilmesi gereken şeylerdir. Ama bunlarla Stalin'in entelektüel yapısı arasında ilişki kurmak, dahası Stalin'in bu entelektüel yapısının sözkonusu olguların ortaya çıkışında neredeyse en önemli etken olarak görmek ne kadar doğrudur? Colletti, Car'in «Stalin dışında ilk bolşevik önderlerin... Batı rasyonalizmi çerçevesi için-

de» oldukları, «yalnız Stalin Batılı yaşama biçimine ve Batı düşüncesine karşı kayıtsızlık göstermekle kalmayan, aynı zamanda onu bilinçli olarak reddeden bir eğitim geleneği içinde» yetiştiği yargısına önemli bir açıklayıcı değer veriyor.

Burada «kişilik»den yola çıkan açıklama biçimi yanında «Batı»ya verilen olumlu merkezî rol de gözden kaçırılmamalı. Bu rolü bir «Batılı aydınının bile öyle eleştirisiz benimsememesi gerekir. Slavofil geleneğin olumsuzluklarını vurgulamak, Batı düşüncesinin bir başka ürünününün faşist anlayış olduğunu da bilen bir görüş çerçevesi içinde yapılırsa anlamlı ve değerli olur.

Colletti bir Troçkist değil. Ama eğer Stalin-Troçki çatışması şu yukardaki «entelektüel» yaklaşım içinde düşünülürse Troçki'nin de «Batı rasyonalizmi» geleneği içinde olduğu söylenmelidir. Bu yaklaşım içinde Stalin'e izafe edilen niteliklerin tam karşısına sahip olan bir ideal tip aranırsa sanırız Troçki'den başkası kolay kolay akla gelmez.

Troçki yenildi. Ama kazansaydı acaba bugün Stalinizm olarak niteleyip suçladıklarımızdan ne kadar olmazdı? Troçki'nin Sovyetler Birliği'nde de sosyalizmin kurulması için zorunlu saydığı «Dünya Devrimi»ni engellemek için Stalin'in —her ne kadar genel Troçkizmin bu yolda epeyce iddiaları varsa da— özel bir çaba göstermediği ortadadır. Yalnız kalmış bir Sovyet devriminde Troçki belki «Enternasyonal»i değiştirmez, Suvorofları, Kutuzofları yüceltmezdi, ama o istesin ya da istemesin kendisini «Sovyet gururu veya şovenizm» biçiminde gösterecek ve bir «Rus şovenizmi»nden pratikte pek az fark edecek bir anlayış kaçınılmaz olarak doğardı.

Bu şüphesiz bir tahmin. Ama bu tahmine elveren önemli ipuçları var. Troçki, Stalin'in 1928'de Kulakların tasfiyesi ile başlattığı sanayileşme programının, kendisinin önderlik ettiği Sol Muhalefetin daha önce önerdiği şey olduğunu söyler. Ve yine 1935'lerden sonra Sovyetler Birliği'nin savaş tehlikesi karşısında uyguladığı ittifaklar kurma politikasına ilişkin olarak sözü edilir bir eleştiride bulunmaz.

Şunu söylemek istiyoruz: 1924'de iki alternatif anlayış olarak ortaya çıkan Stalin ve Troçki tezleri, sözde, kanıtlarda birbirinden çok farklı şeyler ileri sürmüşlerdir, ama yalnız kalmış bir Sovyetler Birliği'nde yürürlüğe

konacak somut politikalar konusunda birbirinden fazlasıyla ayrı değildiler. Troçki'nin 1928'e kadar aktif biçimde yer aldığı devlet ve parti faaliyetleri içinde önerdiği «iç» planların incelenmesinden çıkan sonuç budur. Bu konuda Troçki ile Stalin ancak nüansa farklı, ama özde aynı yaklaşıma sahiptiler.

Bugün Stalinizme karşı çıkarken asıl olarak neye karşı çıktığımızı gayet açık bir biçimde koymalıyız. Bu karşı çıkış ünlü temizlik mahkemeleri, Kulak tasfiyesindeki sertlik, Nazi Almanyası ile andlaşma yapmak, devlet uygulamalarının otokrat niteliği v.b. olguları ele alınırken, bunların nasıl bir yaklaşıma, Marksizmin nasıl bir yorumuna tekabül etti-

ğine, temeldeki bu asıl soruya değgin olmalıdır. Çünkü olgularla sınırlı kalan ve sırf bu olgulara tepkiden ibaret bir Stalin düşmanlığı tüm ahlâki kaygılarına karşın temelde Stalinizmin bir başka biçimidir. Ya da ahlâki temizliğini korumaya özen gösterdiği için salt eleştirici konumda kalan, ve ellerini yalnızca «iyi şeyler» olduğunda alkışlamakta kullanan o filisten hümanizmdir.

Stalinizmin eleştirisi Marksist siyasal eylemin bugün karşı karşıya olduğu sorunlar karşısında doğru bir eylem yürütülmesi için gereklidir. Ve bugün, bunun için bir zorunluluktur.